

פרוטרקורל מס' 140
מישיבת ועדת הפנים בענין ואדי סאליב
ביום ה' כ"ד בתמוז תשי"ט - 30.7.1959
בשעה 11.00

רכחים:

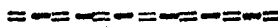
- י. ריפתין - היו"ר
- מ. אונא
- ד. בר-רב-האי
- ע. דגני
- ר. הקטין
- י. ישעיהו
- כץ
- ח. לנדאו
- ח. צדוק

זרמנים:

- מר אבא חושי
- מר ברזילי
- מר נוסבאום
- מר עציוני
- מר פלימן

זדר היום:

סקירה מאנשי עירית חיפה
על אשר קרה בוואדי-סאליב.

זיו"ר י. ריפתין:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה. אנו עוסקים בשאלה שהועברה לוועדה זו. זולם כרגע נעסוק רק ברקע לשאלה. אין הוועדה נכנסת היום לגופה לעומקה של השאלה. החלטנו לא להוציא מסקנות בענין זה לפני שהוועדה שמונתה על ידי הממשלה, בראשותו של שופט עליון תסיים נבודתה, ולאחר שהממשלה תקבל דו"ח של הוועדה, רק אז נכנס לדיון נמצא בשאלה. אין אנו מתכוונים לעבוד בצורה מקבילה. קיימנו דיון יחד עם השופט עציון והגורמים האחרים ונקבעה פרוצדורה, על מנת שלא תהיה כפילות בעבודת הוועדה. גם ועדת הפנים אינה פועלת כוועדת זקירה בענין זה, אלא במסגרת נורמלית של נוהג פרלמנטרי של ועדה שנמטרה לה הצעה לסדר היום.

כרקע כללי. לאחר ששמענו את המפקח וכללי של המשטרה ואת מר זלינגר, הם מסרו לנו איך הדברים נראו באופן כללי מבקורת ראות של המשטרה, ולכל הדעות השאלה הזאת איננה יק שאלה פטטרית, החלטנו שהצד השני של הבעיה הזאת, זאת עירית זיפה. יכול להיות שהיה משהו שרירותי בהחלטה זאת.

אנו ננהג לפי הנוהל המקובל. אבקש את יאש העיר, מר אבא חושי, למסור לנו את הרקע.

ראש עיריית חיפה,
מר אבא חושי:

ברצוני להתחיל בהסברת המושג - ואדי סאליב.
רוב הציבור איננו יודע את המושג הזה.
ואדי סאליב הוא שטח גיאוגרפי שגבולותיו הם כאלה: במזרח - ואדי
רושמייה, בצפון - רחוב סירקין; בדרום - שדרות המגינים, כיכר
מרה ובעיקר כיכר "פריז".

בסך הכל גרים במקום הזה 3.414 משפחות,
מתוכן 2.633 משפחות שאינן צפון אפריקאיות ו-781 משפחות צפון-
אפריקאיות. כלומר, 77% הם יהודים שאין להם עכשיו "מראה" מיוחד,
ואילו 23% הם יוצאי צפון-אפריקה. אמציא ליושב-ראש ועדת הפנים את
הרשימה המחולקת לפי כל רחוב ורחוב על מנת שתוכלו לראות את הרכב
האוכלוסיין. כידוע לכם התחילה הצרה מרחוב "עומר-כתב".

אגש עכשיו לעצם הבעיה. היה זה ביום חמישי.
הייתי בנמל בשעה שתיים אחרי הצהריים של אותו יום, ה-2 ביולי, ושם מסרו
לי שיסגן צרות בואדי סאליב. תגובתי הראשונה היתה, שברצוני ללכת לשם.
הפועלים שהיו לידי אמרו לי: "מוטב שלא תלך, יש צרות, זורקים אבנים, "
עליתי הביתה, ובביתי מצאתי קצין משטרה שבא מטעם מפקח המשטרה המחוזי
והוא סיפר לי על המצב ואמר לי כי יש לעצור בעד המהומות. שלחתי חבר
המטפל בואדי סאליב מטעם ההסתדרות וביקשתי ממנו שינסה להזמין את העסקן
שעומדים בראש ההפגנה שהתפשטה. בערך בשעה 16.00 הגיעו אלי 4 - 5
אנשים משם. האיש העיקרי - שמתיירו בשוק עלה מאד מאד - לא בא.
ישבתי עם האנשים הללו וביקשתי, מה שלא יהיה, שילכו העירה וינסו
להשפיע על האנשים שלא התפרעו ולא יצאו להפגנה ברחובות כי המשטרה
יכולה להשתמש באמצעי תגובה והמצב אז עלול להיות רע. דיברתי עם
המשטרה ואמרו לי כי במשך כל הזמן הם ניסו להתאפק ולא להתשמש בכוח.
אמרתי להם: אם אתם מבקשים ממנו להתערב, בקשתי היא, שתתעזרו בסבלנות
עד שאומר לכם כי אין באפשרותי לעשות יותר דבר. רק בשעה 22.30
הגיע אלי האיש - בן-הרוש - עם קבוצת אנשים. ישבנו מ-22.30 עד
23.30 בלילה. לא אמסור את כל השיחה, אבל אמרתי להם: כרגע אין
הזמן מתאים להכנס לפרטים עמוקים ולמסור מה הגיע את הציבור להתערב.
אני מציע לכם ללכת ולנסות להשיג על האנשים, ומחר בבוקר יהיה שקט
ואז אשפיע אני על המשטרה, ואבקשה להתנהג בהתאפקות גדולה.

בערך בשעה 8.20, כשהתכוונתי ללכת לעירייה,
נאמר לי שצוועדת הפגנה לעבר הדר-הכרמל. המשטרה נקטה באמצעים חריפים
ביותר. המשטרה קיבלה הוראה, מה שהם קוראים "זיקת קרב". השוטרים
היו מצויידיים במקלות. כשהתערבה המשטרה ההפגנה פוזרה ואנשיה ברחו.

היתה לי שיחה עם בן-הרוש. הוא אמר לי
שאם אבטיח לו לשחרר את כל 34 האנשים שנעצרו בינתיים ולא יהיו
מאסרים נוספים הוא מקבל על עצמו להשליט סדר. אמרתי לו שאין אני
מפקד המשטרה ואין לי סמכות, אבל אני מוכן לעזור ולתמוך בזה שאם הרוש
ירגעו בינתיים לא יהיו מאסרים נוספים ונשחרר את האסורים. בינתיים
הגיע לחיפה גם מר נחמיאס, המפקח הכללי של המשטרה, ונסייתי להשפיע עליה
שישחררו את האסירים. הם הסכימו לשחרר 4 אנשים, נערום בנות 16, אבל
בנוגע ליתר האסירים, אמרו לי שמוכנים לשחררם רק ביום ששי בשעה 12,
אם עד אז יהיה שקט.

הזמנתי את החברה הזאת ליום ששי בבוקר,
ה-10 לחודש בשעה 17.45 לבית העירייה. הם הגיעו לבית העירייה באותה
שעה, שאלתי אותם מה המצב, והם אמרו לי שהם משתדלים להשפיע ולהרגיע
את הרוחות. בשעה שהם הגיעו ידעתי כי הרוחות נרגעו, כי אחד הסימנים
של התפרעות היוש לבנו בעניין זה נסיון ארוך מאד - הוא אי-יציאת האנשים
לעבודות. לא סמכתי על האנשים ונסייתי לראות בעצמי מה המצב. למחרת
בבוקר חייתי שם משעה 4 עד שעה 5, וראיתי שהאנשים יוצאים לעבודה.
הם הלכו שבעי רצון, בשקט. משעה 6 עד שעה 12 היו עוד שלושה מאסרים,
והתברר שהמשטרה אסרה בטעות את האנשים וביקשתי מהמשטרה לשחרר את
האנשים. בעיר היה רוגז גדול מאד עלי, מדוע גרמתי לשחרור האנשים
ומדוע גרמתי להרגעת הרוחות. את זה אני אומר רק דרך אגב.

איך אני רואה את הבעיה, ושוב באופן תמציתי.
 הכותרות בעתונות אומרות: "רגש קיפוח עמוק".
 כך אמר מומחה אחד, או אדם המרגיש עצמו כמומחה, או - הרגשת בחיתות
 מלווה בהרגשת קיפוח. אני רוצה לומר יותר מזה. יש רקע לענין, ורקע
 אמיתי.

לארץ הגיעו עשרות אלפים של עולים, אפילו
 מאות אלפים. איבני יודע את המספר. הגיעו לארץ גלי עליה מארצות רבות,
 פולניה, גרמניה, רומניה, טורקיה, סלובקיה. האם בא על שכבותיו, באו
 עניים ובאו גם עשירים; באו אנשים שלא יודעים קרוא וכתוב, ובאו אנשים
 בוגרי אוניברסיטאות. באו מנהיגים ובאו אנשים ללא מנהיגים. יהודים
 מארצות שונות באו עם אנשים אשר היו עוד בחוץ-לארץ מנהיגים. זו היא
 הגלות היחידה מרוקו ואלג'יר, להוציא את טוניס, אשר ממנה באה רק דלת
 העם. לא באו אנשים עשירים, לא באה האינטליגנציה, לא באו המנהיגים.
 באו עניים ואפילו עניים מאד. גורם נוסף המציין את העליה הזאת -
 מבחינה גופנית האנשים ירודים מאד, דבר זה אמור גם לגבי הצעירים שבהם.
 כחושים וחלשים המסתדרים ומסתגלים בקושי לעבודה. אני אומר את הדברים
 האלה כדי שתוכלו להבין את הרקע הישב.

את האנשים שבאו לחיפה, לא כיוונו אותם לשם
 אלא כיוונו אותם לאיזורי פיתוח, כלומר, לעיירות הפתוח ולכפרים,
 למושבות ולמקומות עבודה אחרים. ומסיבות שאין אני רוצה להכנס לפרוטן,
 אנשים אלה עזבו את איזורי הפיתוח ובאו לחיפה. הם עשו זאת לא על דעת
 הסוכנות, לא על דעת הממשלה, בניגוד לדעת הסוכנות והממשלה. על כן לא
 ניתנו להם דירות, הם בעצמם בחרו להם את מקום מגורם, וטבעי שבחרו
 במקום הזול ביותר. מי שמכיר את הוואדי יודע ש-80% או יותר מתושבי
 הוואדי התחלפו מאז שנת 1956. במקום האנשים שהיו גרים שם מקודם, באו
 אנשים אחרים, פולנים, רומנים, הונגרים, טוניסאים. חלק מהתושבים עלו
 להדר הכרמל ומכרו את הדירות שלהם לאלה שבאו מהצפון, והיו כאלה שבאו
 אפילו מפרדס חנה. הם עשו זאת ללא הסכמת רשות הפיתוח.

בנוגע למספרים ולעובדות המראות כי זיקת
 הקיפוח אינה אמיתית. כפי שציינתי קודם, בואדי גרות 3.414 משפחות,
 פהן 2.633 משפחות יהודים שאין להן ציון מיוחד ו-781 משפחות מעולי
 צפון אפריקה. כלומר, 23% מתושבי הוואדי הם צפון אפריקאים. יתר
 התושבים מוככבים בדרך כלל משלוש ארצות כולל עולי גרמניה. בואדי
 ישנן דירות מסוגים שונים. ישנן דירות רעועות מאד, ישנן דירות מאד
 טובות. במקום הזה גרו פעם חלק מעשירי חיפה הערביים. וכמובן שיש
 שוני בין שני סוגי הדירות.

ברצוני להוסיף עוד מספר אחד. ישנם בחיפה
 במקומות עבודה קבועים כ-1.500 איש מעולי צפון אפריקה. בחיפה גופה
 גרות אלף משפחות של עולי צפון אפריקה ומסביב לחיפה עוד אלף משפחות.
 זה כולל את כל השטח ולא רק את חיפה העירונית.

אני רוצה לציין מה הן הסמכויות של העירייה,
 מה העירייה חייבת לעשות לא רק בתוקף החוק אלא בתוקף תפקידיה. היא
 חייבת לשמור על הנקיון ועל הבריאות ותברואה של העיר; על דרכים
 ומדרכות, לסלול כבישים, לספק בתי ספר וגנים לילדים, בנייני ציבור,
 מועדוני נוער, תחבורה, מגרשי משחקים, תאורה ברחובות. אין אני רוצה
 כאן לפרט את כל השירותים. אתן לכם מספרים אחדים. במשך 8 - 9 שעות
 פעולת העירייה, השקיע העירייה 34,324,406 ל"י, מזה הוצאנו בעיר
 6,107,537 ל"י. ברצוני לציין כי שטח השיפוט של העיר חיפה הוא
 47,000 דונם, ואילו שטח העיר התחתית הוא 1,610 דונם, כלומר, אולי
 3,3% מכל השטח העירוני. על ה-3,3% של השטח הוצאנו 17,18% מתקציב
 הפיתוח. על אותו שטח הוצאנו בבניית בתי ספר 19,3%. על מגרשי
 משחקים - 18,2%, על ביוב - 27,4%. כאן אני חייב להסביר. שם עובר
 גם הקו הכללי של כל העיר, ומכען נובעת הדיספרופורציה הגדולה הזאת.
 על גנים - 10,8%. צריכים לקחת בחשבון ששם לא היה אף מגרש אחד,
 והיינו צריכים ליצור את המגרשים. אלה הן עובדות. השטח הוא שטח
 צפוף מאד. בנינו ב-5 השנים האחרונות 6 בתי ספר חדשים. בית ספר
 אחד עולה לנו 200,000 - 220,000 לירות, והוא כולל 12 כיתות. עוד
 יותר מזה. כאשר נכנסנו רק לתפקידנו בעירייה הזאת, מצאנו שבשטח הזה
 אין בכלל בית ספר. כדי לא לחכות עד שיהיה כסף בנינו שם צריפים.
 בית הספר כולו בצריפים. למדו שם 3 או 4 שנים וראינו שזה רע מאד,
 והחלפנו אותם בבניינים. דבר זה עלה לנו בכסף רב.

אתן לכם מספרים אחדים על מספר הילדים הלומדים בבתי הספר הללו. בבתי הספר היסודיים ישנם 2,026 ילדים בני עדות המזרח ו-1,968 מעדות אחרות. כלומר, 50,7% הם בני עדות המזרח לא רק צפון אפריקאים. מתוך 2,274 ילדים, יצאו לקייטנות 1,037 ילדים, כלומר 45,6%. אני מדבר על הזמן על השטח של ואדי סאליב. בקשר לתזונה. אנו נותנים ארוחות חמות בבתי הספר. מתוך 4,376 ילדים מקבלים ארוחות חמות 2,144 ילדים מעדות המזרח, כלומר, 49%.

מלבד גורמי הרקע שציינתי והרכב האוכלוסייה הזאת, ישנה בעיה אחת לפתרון - ענין השכונ. זו בעיה שלא תפטר על ידי ועדות ולא על ידי מאמרים, אפילו לא על ידי התפרעויות, ולא בזמן קצר. ענין השכונ זה ענין ל-5 - 6 שנים אם יהיה הכסף הדרוש. כלומר, אילו הממשלה חיתה רוצה לקחת את כל 3,500 המשפחות שיסגנו שם וישלהוסיף על המספר הזה עוד 1,500 משפחות הגרות במקומות אחרים בדירות רעועות, היה זה ענין של 54 מליון לירות. אקממובר רק על השטח הזה, היה זה מסתכם ב-30 וכמה מליונים של לירות. אאלו כל הכסף היה, היו גומרים את הבניה תוך 5 - 6 שנים. אני חוז ואומר. זאת אחת הבעיות אבל אינני אומר שהיות והכספים לא נמצאים, לא צריכים לעשות דבר. הממשלה צריכה לגשת לבניית אלף דירות להתחלה למען היהודים הגרים בדירות הרעועות, בין אם הם עולי צפון אפריקה ובין אם הם עולי טונים. זו רומניה או קורדיסטן. יש 2 - 3 מקומות בעיר אשר בהם הדירות גרוועות יותר מאשר שם.

אבל הבעיה השניה היא הרבה יותר חמורה ופה מוכרחים לעבד תכנית לטווח ארוך, ואני רוצה לומר זאת, הפתרון הוא לדור שלם לא לשנה ולא לחמש שנים. ומה הפתרון? הפתרון לא שהסטנדרט התרבותי הסציאלי של העם ירד, אלא להעלות את הסטנדרט לרמה אינטלקטואלית של השכבות האלה. אני לא מדבר כרגע על הצפון אפריקאים או בני עדות המזרח, אני מכיר גם את היהדות הרומנית. הבורות איננה נחלת הצפון אפריקאים, קיימת פרופורציה מסויימת, אבל ללא כל ספק המצב אצל בני עדות המזרח הוא יותר גרוע. מה אנו עושים בענין הזה?

העיריה, לפני שלוש שנים, הגיעה למסקנה לשים קץ לדיבורים ולחפש דרך לפתרון. רצינו לאפשר את כניסת הילדים לגימנסיות ובתי ספר מקצועיים. הבעיה של הילדים היתה גם הלימוד וגם חוסר האמצעים. ראינו שיש צורך להכין את הילדים לקראת הבחינות בבתי הספר היסודיים על מנת שיקבלו אותם לבתי הספר התיכוניים. נתנו לילדים את האפשרות לקבל שיעורים על מנת לעמוד בבחינות הכניסה לבתי הספר העל-יסודיים, ובאמת בשנים האחרונות גדל מספר הילדים בבתי הספר העל-יסודיים, המקצועיים, העירוניים והחקלאיים. מספר התלמידים גדל פי שנים וחצי כתוצאה מהפעולה הזאת, אבל עדין הוא קטן עד למאד. אני מיד אומר מה היא הבעיה ומה הוא הפתרון. אנו נותנים סטיפנדיה. יש לנו קרן סטיפנדיה לילדים בחשלים עם הדגשה רצינית על בני עדות המזרח. אבל ההורים אינם רוצים לשלוח את הילדים לבתי הספר, וחסיבה פשוטה. למשפחה ישנם 8 ילדים, הילד סוף כל סוף מגיע לגיל 14, אב המשפחה רוצה שהילד יעזור לו בפרנסה. הביטוח הלאומי שיתחיל לתת עכשיו תמיכה לילדים כמובן יקדם את הבעיה. כלומר, המאבק שלנו הוא לא עם התלמידים אלא עם ההורים. הממשלה עשתה משהו ביחס לאיזורי פיתוח, היא לא עשתה זאת ביחס לשלוש הערים, והמדובר בחוק לימוד חופשי לשתיהם ש' ו-י'.

ר. הקסין: אין עוד דבר כזה. זאת רק מגמה.

מר אבא חושי: שר החינוך אמר לי דברים ברורים, שלערים הגדולות לא יכולים לעשות זאת. יצטרכו למצוא אמצעים אחרים כיצד לחנך את הילדים ולפתוח בפניהם את הדרך ללימודים גבוהים, לעזור להם לעלות את רמתם האינטלקטואלית במדינה כדי שיהיו רופאים, מהנדסים, קצינים, פקדים גבוהים, מנהלי בתי חרושות וכו'. מה שנעשה זה לא מספיק, אני חושב שצריך לעשות הרבה יותר ממה שעשינו עד עכשיו.

בענין שיעורי ערב למבוגרים. זה קיים וישנה גם התנדבות. העיריה עושה גדולות בענין הזה אבל זה עדין לא מספיק, יש להעלות גם את הרמה האינטלקטואלית של המבוגרים.

קיימת בעיה מיוחדת במינה, וזו בעיית יוצאי הצבא. חיילים צעירים, נמצאים שנתיים וחצי בצבא ברמה אחת עם כולם, וזה לא לגמרי ברמה אחת, מתרגלים לחיים קצת יותר קלים עם כל הקושי שבצבא, יוצאים מהצבא ונכנסים לחיי משפחה ללא כל פרושה, ללא כל סכום, ולעתים תוך מאבק להקלט בעבודה. המרירות אצלם אינה יותר קטנה מאשר אצל נערים בני 18 או יהודים בני 40. הם היו בצבא, היו שווים לכולם, אכלו אותו אוכל, לבשו אותם הבגדים. כשאותו חייל משתחרר הוא בא חזרה לביתו, אין לא מה לאכול, אין לא לאן ללכת, ומוכרחים למצוא לדבר הזה פתרון. זו בעיה של כל העולים מהסוג הזה, של כל יוצאי הצבא. אנו מקבלים מכתבים מיהודים הגרים בארץ 30 או 50 שנה, והילדים שלהם אומרים שכדאי לנסוע לחוץ לארץ ולבוא כעולים, כי אז יוכלו להשיג דירה. זאת עובדה.

אני חושב ש-80% מתושבי העיר הזאת לא היו בוואדי סאליב. הדרכים מאד מפותלות והנקיון שם מופתי, אותי זה לא מפליא כי משקיעים בזה עבודה.

את השאלה של העדות היו צריכים לפתור לפני 9 שנים וצריך יהיה לפתור אותה כל 10 שנים אם לא נפתור אותה בינתיים. נראה לי שאין זה בכחו של מוסד אחד, בכוחו של גוף אחד לפתור. הגוף הזה זאת העירייה. לי נראה שעשינו את המכסימום, כל מה שיכולנו. מה שלא עשינו צריך להעשות. אני על כל פנים יודע מה צריכים שם לעשות. אין לי שום רגש נחיתות. עשינו את המכסימום. בשנת 1952 אי אפשר היה להשיג פנס חשמלי, צריכים היו להשיג מטבע זר. הוצאנו פנסים מהרחובות והורדנו לשם. את זה יודעים כולם. נדמה לי שעלינו על דרך בענין החינוך. התחלנו את זה לפני 3 שנים ולא היום. יש צורך להגביר זאת, אבל משרד החינוך צריך לתת יד לזה. לא נוכל לעשות זאת בעצמנו. אם אנו ניתן את בתי הספר, משרד החינוך מוכרח לתת את המורים.

את בעיית השיכון אין ביכולתנו לפתור. זה ברור. הממשלה יכולה לפתור זאת, וגם היא לא יכולה לפתור זאת בקלות. אני חושב שגם הוועדות המטפלות בבעיה זו יגיעו למסקנה כי ההתפרעויות היו מפני שאנו נמצאים 3 חודשים לפני הבחירות. כאשר חקרנו את בן-הרוש שאלו אותו מאין יש לו כסף לאיגוד צפון אפריקה, ויש שם שלושה איגודים כאלה, הוא אמר שיש לו כספים אבל את המקורות לא רצה להגיד, אבל המקורות ישנם, וודאי לא מתוך פילנתרופיה. אני מניח שגם האירועים שהיו שם וההתפרעויות שהיו, התחילו מסיבה צודקת לגמרי - משכור. הארוע שם היה כמו גפרור הנזרק לתבית אבק שריפה או לערימת קש גדולה.

ביום רביעי היו שלוש סטדיות לענין הזה. ביום חמישי עברו בבתיים ולא נתנו לאנשים לצאת לעבודה; אותו שעבר בדרך עם 60 פועלים נעצר ולא נתנו לפועלים להגיע למקום עבודתם. אחר כך בא השינוי בהתפתחות הזאת. אחרי השתוללות עלו להדר הכרמל שלוש קבוצות קטנות כדי לנפץ שמשות ולעשות פרעות ביהודים, מודרכים בצורה מקצועית ממדרגה ראשונה, בשיטה של "פגע וברח" תוך הטבעות ממגע עם המשטרה. הם עלו דרך מספר רחובות. ברחוב הרצל התכוננה המשטרה והאנשים עלו בצעקות של דוגמה שלישית. מדוע פיצצו בית קפה מסויים והגנו על האחרים? בדרך העצמאות, בכניסת לנמל ישנם שלושה בתי קפה. אחד מימין, אחד משמאל, ואחד באמצע. את האמצעי פיצצו. מדוע? אותו דבר בוואדי סאליב. האם זה מקרה? כאשר המון זורק אבן האבן נופלת לכל מקום. אבל כשרואים ריכוז אבנים זה תכנית. ההמון איבנו עושה תכנית, תמיד מישהו מוביל אותו.

כל מה שאמרתי אפשר לבדוק. אפשר לראות גם

את בתי הקפה.

אבקש את חברי הוועדה לשאול שאלות. אחרי השאלות ישיבו חברי הנהלת העירייה לשאלות שנשאלו.

היו"ר י. ריפתיין:

י. ישעיהו:

הייתי רוצה לשאול: מה מספר האנשים יוצאי צפון אפריקה העובדים במפעלים בעבודות קבועות, ומה הם סוגי העבודות? איך הם משתקפים במוסדות העירוניים והציבוריים?

הייתי מבקש לדעת כיצד משתקפת הפעילות הציבורית של יוצאי צפון אפריקה בתוך החיים הציבוריים של העיר, חינוך, האם הם נראים בין הציגים של המפלגות השונות, של מוסדות מסוג שונה?

האם במשך השנים האחרונות הוקם איזה שיכון בחיפה, יזום על ידי העירייה, או שיכון שהעירייה תמכה במשתכנים כדי שיוכלו להכנס אליו. קיים דבר כזה בעיריות אחרות. האם יש כאלה בחיפה? אם כן, כמה? הייתי גם כאן מבקש לדעת כמה יוצאי צפון אפריקה נמצאים בתוך המסגרת הזאת.

מישהו סיפר לי שחלק מהמשתכנים מיוצאי צפון אפריקה בנאוואדי סאליב היו לפני זה בנאוואדי גאמל, ששם ישנן דירות יפות וטובות. הם עזבו את הדירות ועברו לנאוואדי. האם העובדה הזאת ידועה לכם? הייתי רוצה לקבל תשובה על שאלתי זו.

השאלה האחרונה - הסיוע הניתן לתלמידים בכתות ז' ו-ח'. לאחר דברי ראש העיר, האם העירייה משתתפת במימון בצורה של עזרה או כתוספת לימודים למשפחות?

מר אבא חושי: הכל על חשבון העירייה.

מ. אונא: בענין השטח. שמענו מספרים ואחוזים. הייתי רוצה לדעת האם זה כולל גם שטח של שטחי חרושת ומה הוא השטח המיועד רק לדירור.

קיימת שכבה של בני עדות המזרח יותר גבוהה ומתוך אלה יש אולי שכבה דקה מאד שמנסים ומשתדלים להכנס יותר ויותר לשכבות היותר גבוהות, מורים, פקידים יותר גבוהים, וכו'. האם קיים דבר כזה לפי הידיעה בחיפה? ואם אלה הן השכבות הנמוכות, האם אלה שמצליחים לעלות מנסים להסתייג מהשכבה הזו? זאת היא אחת הסיבות שיש לנו הרגשה שחסרה איצו שכבה של מנהיגות שם.

האם ישנם ריכוזים מובהקים חוץ מנאוואדי סאליב, של עדות המזרח, ואיך המצב שם?

טוענים - וראיתי זאת בעתוננים - שהשאלה איך להכניס אותם לעבודה בתקלת בהרבה בזה שאין רצון לעבוד. ראש העיר אמר שיש להם קושי פיסי במקרים רבים, אבל טוענים שמבלט גם חוסר הרצון. אם יש נסיון בענין הזה? אם כן, האם אפשר לשמוע משהו?

ח. לנדאו: בקשר לדירור.

אני מבין שפתרון השאלה הזאת כרוך בעטרות מליונים של לירות. איך העירייה הרשתה למשפחות לגור במקומות רעועים כאלה? הענין הזה הרי תלוי ישירות בסמכותה. שמענו שהדיירים גם התחלפו במשך הזמן. האם העירייה יכלה או מוכנה כעת לגשת לענין הזה שהוא כולו בסמכותה ולפחות תמנע את המשכיות הפרוצס הזה?

על שיכון אין לעירייה תכניות. האם העירייה מוכנה ביוזמתה, כיום, לפנות לממשלה בשאלה הזאת, הן בצורת הלוואות והן בצורת תכניות שונות, אבל שתיזום בענין זה פעולה?

קראנו ושמענו שהעירייה השקיע במגרשים לנוער 18,2 אחוזים. האם רואים תוצאות בשטח הזה או לא?

הגיל אשר עבר את החינוך בבתי הספר הקיימים או במועדוני הנוער. האם גם הגיל הזה נמצא בקלחת הזאת, או שהוא יצא כבר ממנה? האם הנוער בגיל 18 - 19 זהה או מזהה את עצמו עם כל מה שקורה שם, או שהוא רואה עצמו כחורג מתחום החיים האלה?

בענין החינוך שאלה נוספת, האם הולכים למקום הזה מיטב כוחות ההוראה בארץ? אני מסתכל על הבעיה הזאת לא כעל בעיה של הוראת 3 - 4 שעות לימוד, אלא המדובר בחינוך העם, ואם לא, נמנע לדאוג לדבר הזה כבר עכשיו, שיישלחו לשם מיטב כוחות ההוראה בארץ.

ובאותה נקודה דבר נוסף. האם דנתם בשאלה הזאת של פנימיות אחרי הצהרים לנוער? האם יש בטוחה זה מוסדות? מן הדרך לרמת חיים גבוהה ובהדרגה.

מה בענין הסעד? כמה מקרי סעד ישנם? מה העזרה הניתנת למשפחות? האם ישנן תלויות בשטח זה או אין?

בענין הסטיפנדיות. מה הסך הכל של הסכום שהקציבה העירייה לסטיפנדיות? בכמה מתבטאת הסטיפנדיה הזאת לכל ילד המקבל אותה?

מר אבא חושי: הוא חופשי לגמרי.

ד"ר בר-רב-האי: האם ליתר המשפחות הצפון אפריקאיות בחיפה ישנו ריכוז, או שהן מפוזרות? מה הנסיון? האם פיזור המשפחות בקרב האוכלוסיה בעיר משפיע על רמת החיים? באיזו מידה הם לומדים מהדוגמאות של האחרים?

העירייה מעסיקה מספר לא קטן של פועלים בעבודה קבועה. האם ישנה סטיסטיקה מה ביניהם האחוז של הצפון אפריקאים?

ברצוני לשאול את ראש העיר. האם הוא איננו חושב שהשחרור המהיר של האסירים, יביא גם לסגירת התיקים במשטרה?

ר. הקטין: אותי הבעיה הזאת לא מדאיגה בקשר למקרה בחיפה, אלא כבעיה סוציאלית - חברתית. כשהתחילה לזרום עליה לארץ מארצות נחשלות, לא פעם חשבנו שיש צורך באיזה פעולות מהפכניות בכדי להגיע במרוצת הזמן להעלאת השכבות הללו, להעלאה תרבותית וכלכלית, ואז היינו פותרים את כל השארות, הלשון, הקיפוח וכו'. משום כך גם לא חשוב לי מתי נעשות התכניות. כל תכנית במידה שהיא מעשית וריאלית, בין אם נעשתה היום, אתמול או לפני 10 שנים, אם יש סיכוי להגשים אותה צריכים לקחתה בחשבון. אנו היום לא עוסקים בדברים רדיקאליים. רוב השאלות הן בכיוון של פעולה.

שמעתי את סקירת ראש העיר, מר אבא חושי, והוא ציין - ובצדק - לזכותה של העירייה את פעולת הפיתוח הגדולה אשר נעשתה במקומות הנחשלים. אבל בדמה לי, בשאלת השאלה: האם באמת עותה פעולה גדולה באופן אבסולוטי, הבאיזה? חסיה היא פותרת את הבעיות אשר ישנן במקומות הללו. זאת היא השאלה, משום כך הייתי רוצה לדעת זאת. אם זה בשטח שיכון, בשטח הקמת בתי ספר, קייטנות, מגרשי ילדים וכו', ועוד יותר מזה. בשאלת שאלה אשר היא למעשה שאלה יסודית: מה פרנסתם? על מה מתקיימים האנשים האלה? נראה לי שזה השורש של הרבה בעיות, על כל פנים לא כל הבעיות. זו בעיה סוציאלית. אם אין פרנסה גם סטיפנדיה לא עוזרת כי הילד צריך ללכת לעבוד. באיזו מידה פועלת העירייה בכיוון הקניית מקצוע על-יסודי לילדים האלה? אני רואה בזה את אותה בעיה שעוררת, - שובם של היילים מהצבא ללא מקצוע, ללא אמצעים, ללא שום דבר. אני מדבר על חינוך על-יסודי במגמות המקצועית והחקלאית, כדי שהבחור החוזר מהצבא יהיה לו משהו, מקצוע, שיוכל להתפרנס ממנו, עם השכלה תיכונית.

מה נעשה על ידי העירייה בקשר להבראת הילדים? לגדולים אנו לא יכולים לעזור, אבל לילדים אנו נדרשים למצוא גאולה. מבחינה זו זה הכרח, ואם הם לא מקבלים מספיק בבית, אז עוד ארוחה שהילד מקבל בבית הספר זה דבר גדול.

כמה ילדים הקיף החינוך המשלים בחיפה? אני מתכוונת למרכזי בווער, מה מספר הנערים והילדים שהוא מקיף? והאם הוא נותן ארוחת אחרי הצהריים? זה גם פתרון לחיזוק הגוף.

מה הטיפול הקהילתי במשפחות? כידוע אחת הבעיות זו גם המשפחה. במידה ומטפלים בילד הוא חוזר הביתה והוא מוצא את אותו הדיבור שישפנו בו, נוצרות כל מיני בעיות אשר מחזירות לפעמים את הילד אחורנית. לשם כך אנו שואפים שיהיה גם טיפול במשפחה.

ע. דגני: ראש העיר ציין שיטנן בחיפה שלושה ארגונים של יוצאי צפון אפריקה. באיזה מידה נכנסו ארגונים אלה במשא ומתן עם העירייה על הטבת תנאים בצורה יותר קונסטרוקטיבית לא רק על ידי השקעות, במשך השנים האלה? האם ראש העיר מכיר ארגונים בחיפה העוסקים בעזרה הדדית גם בקרב אגודותיהם?

ח. צדוק: בנוגע למספרים ולאחוזים, ברצוני לשאול. אם לוקחים כבסיס לא את היחס שבין השטח של ואדי סאליב אל השטחה של חיפה, אלא של האוכלוסיה של ואדי סאליב אל כלל האוכלוסיה בחיפה, כיצד מתבטא אז ההבדל?

מה חלקו של ואדי סאליב בתקציב הפיתוח של העירייה?

מה מקומו של ואדי סאליב בפשיעה ובעבריינות בחיפה? האם האחוז רגיל או שבשטחים מסויימים גדול יותר?

י. ישעיהו: ראש העיר אמר שיש בוואדי דירות טובות ודירות גרועות. היה מעניין לדעת אם המגורים לפי ארצות מוצא מתחלקים לפי הדירות הטובות והגרועות, או שיש מאלה ויש מאלה.

האם בין עובדי הסעד והמדריכים הנמצאים בעירייה ישנם גם מעדות המזרח או מיוצאי צפון אפריקה בפרט?

היו"ר י. ריפתין: ראש העיר אמר שלק מהאזרחים פנו אליו בקשר לשחרור האסירים. שמעתי מכמה צדדים תלונות נגד המשטרה שבהגה כאילו בהבלגה בשלב מסויים. איבני מצטרף לתלונות אלו. אני אומר זאת כשיווי משקל להערתו של מר בר-רב-האי. הייתי רוצה לדעת מה היה הקו הכללי שבקטה בו המשטרה אחרי המקרה של הירייה.

ועדת הפנים קיבלה תזכיר מחיפה, של בעלי חנויות אשר תובעים עזרה בעניין פיצויים בקשר עם מה שקרה. הייתי צריך להעביר את השאלה הזאת לוועדות אחרות ולכתובות אחרות. מה מצב הדברים מנקודת ראות העירייה לעניין הזה?

בעניין השיכונים. האם ישנה איזה הצעת תכנית שאפשר לדבר עליה, לאחוז בה?

בעקבות שאלתו של חבר-הכנסת צדוק. כל זה התחיל ממקרה של ירייה בשיכור. האם השאלה של שכרות, האם זו תופעה בעיר שצריכים ללמוד אותה?

מר אבא חושי: מחפשים שכור בנרות ואי-אפשר למצוא.

היו"ר י. ריפתין: לצערי שמעתי בעניין הזה הערכה אחרת מצד המטה הארצי של המשטרה. הם טוענים שלפני 8 - 10 שנים אפשר היה להגיד שהבעיה הזאת איננה קיימת, והשאלה הזאת קיימת כיום. איך הדבר נראה מבחינת העיר חיפה?

מבחינה חברתית? אני מתכוון למועדונים, לבתי קפה, לחיי חברה, לא רק למוסדות.

ה. לנדאו: כמה מתוך 781 המשפחות שבואדי סאליב אינן מועסקות בעבודה קבועה, וכמה מתוך ה-1,500 המשפחות הנמצאות בחיפה, אינן מועסקות בעבודה קבועה?

בשיכונים הציבוריים שבנו בחיפה מאז קום המדינה, כמה משפחות גרות בהן מקרב יוצאי צפון אפריקה?

מר נוסבאום: אענה על כל השאלות שנשאלו בענין החינוך. בחינוך חובה חיינם אין לנו בעיות. המדובר בגיל 5 עד 14, אם כי מתחילות הבעיות מהכתות היותר גבוהות בבית הספר העממי. אין לנו מספרים על עדות צפון אפריקה דווקא. יש לנו מספרים על עדות המזרח. אנו נתקלים בתופעה שהילדים בכתות היותר גבוהות מפגרים בהכנת השיעורים. דבר זה לא נובע מזה שהם נחשלים ברמה השכלית או ההשכלתית מכל יתר התלמידים בשעורים או בלימודים, אלא אין להם בבית את התנאים להכנת השיעורים.

י. ישעיהו: אני מבין שלא רק תנאי מגורים, אלא גם מספר הנפשות בבית.

מר נוסבאום: כמובן שגם הצפיפות. אין שולחן להכין עליו שיעורים. לשם כך יש לנו בתי תלמיד המקנים חינוך פשלים לילדים מפגרים, אולם אלה אינם ילדים מפגרים אלה הם מכינים את השיעורים במועדון תחת השגחה. הם לא מפגרים מהרמה הכללית של הכיתה. קיימת אמנם נשירה קטנה של ילדים מעדות המזרח בכיתות ז' - ח' אבל הפקידים שלנו מצליחים להחזירם ללימודים. נראה לנו שכולם מסיימים את החינוך היסודי.

יש לנו מחלקה שלמה של עובדות עירוניות המבקרות בבתים. נסינו גם להגיש משפטים נגד הורים אשר לא שלחו את ילדיהם לבית הספר, אולם הדבר הזה לא מעשי והוא נמשך זמן רב.

התפלאנו לראות שמספר קטן של בני עדות המזרח נכנסים לבתי הספר העל-יסודיים, מספר שהוא כמעט לא נופן ממספר הנפשות של עדות המזרח בעיר. נכון הוא שמתחילה נשירה גדולה יותר מאשר בקרב האשכנזים. בלימוד העל-יסודי מתנקמים התנאים בילד, הבית וההסתגלות, ולכן הנשירה בכתות אלה יותר גדולה. החלטנו ליצור כיתות מיוחדות, ואנו קוראים לכיתות אלה, כיתה ט' לילדי עדות המזרח, התלמידים אינם מפגרים מפאת חוסר יכולתם אלא בגלל התנאים הסוציאליים. כיתה זו נפתחה על מנת לאפשר לאותם תלמידים לעבור לבתי הספר העל-יסודיים ולהעלות את רמתם.

י. ישעיהו: כמה כיתות כאלה יש לכם השנה?

מר אבא חושי: שלוש כיתות.

מר נוסבאום: בענין שליחת הילדים וצורת העיריה למשפחות לעיריה יש שלוש אפשרויות, לעזור למשפחות לעיריה עצמה יש בתי ספר על יסודיים בהם היא נותנת הנחות עד כדי שחרור מלא משכר לימוד. זאת העיריה היחידה המקיימת בית ספר חקלאי. בבתי ספר אלה אנו מקיימים בדיקה סוציאלית ולפיה נותנים הנחות.

אפשרות שניה - הקצבנו סכומים לסטיפנדיה על מנת לאפשר לילדים חינוך על יסודי.

האפשרות השלישית - למרות שכר הלימוד המודרג ומילוי השאלון הסוציאלי, הילדים חאלה מקבלים הנחות עד כמעט 90 לירות לשנה. להורים אשר אין ידם משגת אפילו את אותן 90 הלירות, אנו יכולים לתת אפשרות לסטיפנדיה נוספת. בחיפה יש דבר מיוחד - חסכון לחינוך תיכוני. העיריה משתתפת בשליש של שכר הלימוד אשר נשאר אחרי כל ההנחות. קוראים למעל זה בשם "חסך".

אין לנו סטטיסטיקה באיזה מידה השפיע מועדון הנוער על אותו הנוער. אני מניח כי מי שהשתתף בהפגנות עוד לא הספיק לעבור את מועדוני הנוער שלנו. אולם למדנו לדעת שהפעולה ברוכה מאד. מועדון הנוער שחבכנו היה בעיר התחתית.

ר. הקטין:

לכמה ילדים יש חינוך משלים?

מר נוסבאום:

ל-1,700 עד 2,000 ילדים מתוך 29,000 ילדים שש לנו בכלל. החינוך המשלים כולל גם ילדים אשר לא מדביקים את הרמה הממוצעת של הכיתה וגם ילדים הבאים למועדון על מנת להכין את השעורים שלהם היות ואין להם אפשרות להכין בבית.

מר פלימן:

בשאלה שאלה איך העירייה מרשה לאור בבתיים רעועים ללא סניטציה. העירייה לא נכנסה כלל לשאלה הזאת אם להרשות או לא להרשות לגור במקומות הללו. כל המבנים נתפסו אחרי קום המדינה והעירייה לא הספיקה לפתוח בהריסה. כל שטח העיר התחתית מיועד לפיתוח. כל השטח יהרס. העירייה עושה כל מאמץ כדי לפנות את השטח הזה. כמעט כל השטח עליו מדובר מוקפא ומוחרם כשטח פיתוח, פרט למקומות מסויימים, כמו בית חרושת לסיגריות שהוא נמצא בעבר השני, בצד המזרחי, אבל השטח במרכז כולו אסור לבניה. אני יכול להעיד שהעירייה אמנם הציעה הפיכת כל מיני מבנים רעועים למשכנות אדם על ידי פעולות די קשות ובמידה מסויימת הצליחה. אנו משתדלים לא להגדיל את הצפיפות בשטח זה. אין לנו שליטה על השטח הזה כי הוא שייך לסוכנות ולא לעירייה, וכידוע, היא מאד איננה שולטת ברכושה.

בשאלתי שאלה, אמנם בעקיפין על מימון שיכון חדש בשטח הזה, מאין לקחת את המליונים. לו היו לנו עכשיו הכספים הדרושים לבניית אלף יחידות, היחידות שעליהם דיבר ראש העיר, הרי הפתרון היה לא לחפש אותם באיזור הזה. איזור הוואדי איננו מיועד למגורים אלא מיועד כשטח מסחרי לפיתוח איזור הנמל, כך ששום שיכון לא היה הולך בכיוון של בניה בשטח המגורים. אם לדבר על שיכון, הרי רק מחוץ לחיפה, על הכרמל, בקריות. הבעיה של השיכון לתושבי הוואדי מסתכמת ב-10 מליון לירות, אולם הגישה הזאת להפוך את השטח לשיכון אינה יעילה ולא פותרת שום שאלה.

בשאלתי על אחוז התושבים בהשוואה למספר התושבים הכללי ועל חלוקת הוצאות השירותים. אך אלך לפי המונח של מספר האוכלוסים הרי זה 8% מכלל התושבים.

מר אבא חושי:

בנוגע לשאלות העבודה מוכרחים לשאול את מועצת פועלי חיפה. אנו לא עוסקים בזה. למועצת פועלי חיפה ישנם מספרים על קביעות, סוגי העבודה, פקידות וכו'.

העירייה מוציאה מתקציבה שלישי על שיכונים בינוי כבישים, מים וכו'. אבל אנו לא עושים קודם כבישים, פים זכו עד שאין תכנון. הנהגנו שיטה ואנו נלחמים עליה, נגד שיכונים של עדות אלא בעד פיזור. אנו שוענים - אם מדברים על מיזוג גלגיות - יש ליצור לזה את הכלים המתאימים. עשינו זאת בקרית אליעזר, רמות רמז, בכרמל הצרפתי, בקרית חיים. הכרחנו חברות שיכון לקחת אנשים מכל העדות כי זאת הדרך היחידה לביטול העדות. איך עושים זאת? מפרסמים מודעות וכל האנשים באים להרשם, לא רק שלא מודיעים לאיזה עדות אלא מעודדים את העדות להתמזג, והנסיון מראה שצדקנו. צרכניה, מרפאה, גן ילדים, בית ספר, הכל משותף. העירייה משתתפת בשליש מהוצאות השיכון, כי היא מוכרחה לעשות זאת. חלק מהוצאות היא מקבל חזרה, כמו כביש.

מנהיגות. זו היא אולי העדה היחידה שאין לה כל מנהיגות, היא מיותרת ממנהיגות. אין לה את כוח האדם המתאים המוכן להתמסר לענין שלא על מנת לקבל פרס. אני מכיר רק את הבעיה בחיפה. לצערי הגדול היינו מוכרחים להביא רק מעולי צפון אפריקה מכפר-סבא. עשיתי זאת בגלל החברה. חיפשנו רב שיוכל לדבר בשפתו

ובמידותיו עם עולי צפון אפריקה ויוכל להתחבר על הציבור. אני חושב שהצלחנו. הוא הפך להיות רועה העדה. היינו מוכרחים להביא אדם כזה ממקום אחר, חיפשנו אותו, לא קל היה למצוא אותו, מצאנו אותו ואני מקווה שנצליח.

ישנם ריכוזים קטנים של עדות המזרח אבל רק של הוותיקים שגרו במקומות מסויימים לפני כן. כרגע השיטה לצאת מהמגורים הישנים ואנו מעודדים את השיטה הזאת, וכל מי שיכול לצאת יצא. מוואדי סאליב יצאו במסך 4 השנים האחרונות 80% מהתושבים שגרו שם, ולכל מי שיכולנו לעזור מהם - עזרנו.

אני מודה בחטא אחד גדול. יש לנו אלף פסקי דין מסוג מסויים שאנו לא מקיימים אותם. מדוע? כי כל זמן שאני לא יכול לתת ליהודי אלטרנטיבה אחרת, אז אם מישהו שואל אותי מדוע לא מקיימים זאת? אגיד לו: יש לי גם לב.

אנו נפנה לממשלה בתכנית של אלף דירות שהיא למעשה אינה חדשה, למפונים. הממשלה הסכימה לשאת עתה בהוצאות רק של מאה יחידות. התכנית כיום היא 350 דירות.

ישנם מועדונים אחרי הצהריים. הילד לא רוצה לזוז משם אחרי הצהריים. הוא מבין שם שעורים, מקבל ארוחה ומשחק.

יש בעיר למטה תוכנית סעד. עובדות סוציאליות במיוחד מבנות עדות המזרח ועובדות שם, ואחת מהן היא מיוצאי צפון אפריקה. אחת האחיות הסוציאליות שעובדות שם רוצה כל תקופה מסויימת לעזוב ואנו לא נותנים לה.

בין הפועלים ישנם 120 פועלים יוצאי צפון אפריקה. בין הפקידים המספר יותר גדול. הפועלים, נתקבלו כולם בזמן המאבק שהיה ב-1948/49. הוועד הפועל צריך לדעת שבעירית חיפה מספר הפועלים לא גדל משנת 1951 עד היום. נמלכד עליה אחת בשוף 1949 ראשית 1950 לא הגדלנו את מספר הפועלים כי צריך לשמור על התקציב, אבל האנשים התחלפו, מתו, עזבו. בין הפקידות עולי צפון אפריקה תופסים עמדה רצינית מאד, לא רק בין העולים החדשים אלא גם מבין הוותיקים. ישנם כמה וכמה פקידים טובים מהעולים החדשים. ישנם כאלה ששלחנו אותם להשתלמות על מנת להקנות להם מקצוע.

נשאלה שאלה בענין הנוער, בענין המועדונים. יש לנו בעיר 16 מועדונים, 110 מגרשי משחקים לילדים, 10 מגרשי כדורסל ו-2 איצטדיונים. כל זה בנינו במסך 3 שנים. במועדון שניבנה בוואדי סאליב ישנם 345 ילדים יוצאי צפון אפריקה, 35 אשכנזים ו-44 ספרדים. כאן אתם יכולים לראות את הפרופורציה. נמצאים 900 ילדים בתזמורת אשר ברובם מורכבים מילדים שהיו פעם פושעים. הכנסנו את השיטה של מילוי עזובה על ידי מוסיקה. מתוך 900 הילדים, 310 יוצאי צפון אפריקה, 400 אשכנזים ו-200 בני עדות המזרח האחרים. נוסף לכך ישנם 50 ערבים. בלהקות היקדויות יוצאי צפון אפריקה, 270 אשכנזים, 150 עדות אחרות. ילדי צפון אפריקה מהווים פלוגה מיוחדת של הגדנ"ע בתוך מועדות "עתיד". התוצאות מופלאות. הילד נמצא שם 4 שנים, אחר כך עובר לצבא, ומשם לקיבוץ. בכנרת ישנם 11 ילדים שבאו מהמועדונים האלה. לנו אין אפשרויות לחנך גבוה. אבל מה שאנו יכולים לעשות למען הילדים אנו עושים. אנו מנסים להקנות לילדים אהבה לעבודה. ב-16 המועדונים אנו מלמדים את הילדים תוך כדי משחק את העבודה. יש לנו מהנדס המרכיב תכנית של פעולה, יש לנו מרכזיה שלפונית, מרכזיה חשמלית, והאנשים האלה אחר כך בוחרים במקצוע. מפקד חיל האוויר פנה אלינו וביקש להכניס גם בנין אווירון במועדון מתוך כוונה למשוך ילדים לתעופה, וזהו דבר חיובי. כמו כן עוסקים הילדים בבניית אניות.

כל הילדים נמצאים בבית הספר. אין מקרה שילד נמצא מחוץ לבית הספר. אם הילד עוזב את בית הספר, ישנה פקידה סוציאלית שהולכת להביאו חזרה. באיזה מידה הם מבקרים במועדונים, יש לנו שיחות עם מדריכים. רוב הילדים אמרו שלא יברחו. אין לנו אפשרות לבדוק את זה.

לדעת כל ההשקעות שהוצאו בשכונה, הוצאו לריק כי כל השכונה הזאת נועדה להריסה. יותר נקי בוואדי מאשר ברחוב הרצל, כי ברחוב הרצל לילד יש סלון בבית ואילו כאן הרחוב משמש לו כסלון ולכן מוכרח להיות כאן יותר נקי. אנו עושים זאת כבר 8 שנים, מפני שמי שבא לשם רק אם הוא יהודי, הוא מוכרח לעשות את זה כי איננו יכולים לסבול את התנאים שהאנשים חיים בהם.

מה נעשה להבראת הילדים מחוץ לקייטנות. אנו קולחים ילדים להבראה ל-4 - 6 חודשים בסביבות חיפה. אנו מחזיקים תנוקות. מקבלים אותם כי בבית אי אפשר לטפל בתינוק כראוי, ואנו משלמים 80 לירות לתינוק. לוקחים מאתנו את המחיר המלא. בבית הספר החקלאי כבר גלים קיבלנו גם את ההנחה. אנו מחזיקים שם מאות ילדים אנו מחזיקים תמיד לפחות 100 ילדים, במחזוריות. זה אמנם מעט אבל זה הרבה. זה עולה לנו 80×100 לירות.

מה אנו תורמים לחינוך המקצועי. יש לנו בית ספר מקצועי ויש לנו מסגרות למלאכה בכל איזור. אנו מעודדים את הנערים ללכת לבתי הספר המקצועיים. השנה גדל מספר הילדים ב-2,500 בבתי הספר העל-יסודיים, כבר גלים, בית הספר החקלאי והגימנסיות. זאת תוצאה נכבדה המטילה עלינו עול עצום, אבל אנו יוצאים ממנה בכבוד.

במשפחות, אנו מטפלים מיד. יש לנו מחלקה מיוחדת לטיפול מיוחד בנוער. תוך כדי הטיפול בנוער מגיעים למשפחה. אבל פה עושה פעולה ברוכה ארגון אמהות עובדות. בנוגע למקרים הסוציאליים, אתן מספרים אחדים. בכל העיר כולה ישנם 7,300 משפחות בסך של 25,940 נפש בטיפול מחלקת הסעד שלנו. מזה 2,900 עדות המזבח במספר של 14,200 נפש, בתוך זה ישנם 1,445 יוצאי צפון אפריקה - 7,247 נפש. אתן להם פרופורציה מעניינת שאומרת הכל. מ-1,070 מקרים שמקבלים סעד חודשי 25,600 ל"י, 304 משפחות יוצאות צפון אפריקה מקבלות 35 לירות בממוצע, זה תלוי הכל במצבה של המשפחה. 75 מקרים בכל העיר מקבלים עד סך 60 לירות לחודש, ומהם 52 משפחות יוצאות צפון אפריקה. מתוך 460 הילדים המסודרים על חשבון סטיפנדיה של 15,500 ל"י לחודש, כ-200,000 לירות לשנה, 88 הם יוצאי צפון אפריקה העולים לנו 5,000 לירות מתוך 15,000 לירות. מה היא הסיבה? הזמן יותר מושך, הבראה נוספת, הילדים ירודים וצריכים לתת להם הזנה נוספת.

בענין הארגונים. הארגונים בכנסו למשא ומתן. אלה הם ארגוני נפל. הם קיימים מחודש עד 3 חודשים. מספר האנשים שהם מקיפים מסתכם בעשרות. הוא עוד לא עשה דבר רציני. אין להם מנהיגות והיין להם תכנית קונסטרוקטיבית. לצערי כך הנושא המצב. ישנו ארגון אחד מופלא, וזה ועד הפועלים בבית החרושת. הארגון הזה מקיף 1,500 משפחות גם שן יוצאי צפון אפריקה. הם מגישים עזרה עד כדי כך, שאם אדם חולה, באים אליו הביתה ומגישים עזרה למשפחה. אחד הארגונים הנפלאים באץ לעזרה הודית זה הוועד הפועל, מחוץ לקופת חולים ומשען.

בנוגע לאוכלוסיה והשטח. יש שם 3,414 משפחות. אצל הצפון אפריקאים הממוצע הוא 5 נפשות למשפחה.

בענין הפשיעה. קצין המבחן אמר ש-80% מהפשעים של הנלער הם בקרב יוצאי צפון אפריקה. הזדעזעתי מהענין הזה. זה הטלת דופי בעדה שלמה. מספר הפושעים והפשעים אצל האשכנזים הוא הרבה יותר גבוה. יש לי פושעים יותר פרובלמטיים, נרקומנים. אני

יכול להגיד כי העדה התורכית עוברת עליהם. אסור לזהות עדה שלמה עם מספרים שמצוצים מן האצבע. אשתדל להכחיש את המספרים באופן פומבי. בזה התרגשתי במיוחד.

בענין חלוקת הדירות. הדירות אינן מחולקות לפי עדות. איך שתופסים כך גרים. כל אחד מופיע הרי באופן פדטי.

ישנן תלונות נגד המשטרה על הבלגה, לי לא. היא עשתה שגיאה שלא התכוננה ולא הביאה מכנית כיבוי אש, פשוט מים. ראשית לא רוצים ללכת לזה. שנית - ישנה סכנה, אם לא מכוונים טוב את צנור המים יכולים להרוג אדם. אני משוכנע שהרצועת הרוחות מנעה קורבנות והחרפת הענין. אני מאמין שכל אחד במקומי היה שוקל כמוני, במקום קורבנות נוספים של עולים שלושים שלובו ברגש בחירות. אני חושב שזה היה גם שיקולה של המשטרה.

הינ"ר י. ריפתין: אין אתם חוששים מפני התפרעויות נוספות?

מר אבא חושי: עלולות לבוא. מה יהיה על האנשים שנגרם להם נזק? חנוק הוא בין 10,000 - 15,000 לירות. מה קורה, למרות זה שהורסים לו את החנות ולמרות שהיא מבוטחת, חברות הביטוח לא משלמות לו את הנוק.

השופט עציוני: דיברתי על כך עם שר האוצר, הוא לא רצה לדבר על כך היות והוא לא רצה ליצור תקדים.

מר אבא חושי: בנוגע לשכרות. עד כמה שאני מכיר את העיר הזאת אין בא שכרות. יש שכור מועד שאצלו השכרות התחילה במורפיום, ישנם ברקומנים אבל אין שכורים.

לעירייה אין תקציב למבנים רעועים. השנה הקצבנו 160,000 לירות, אולם בתקציב הרגיל אין סעיף למבנים רעועים. היתה לי מערכה עם הסלוניקאים. הם גרו בעיר התחתית, והם לא רצו ללכת לשיכונים. הם אוהבים צפיפות, הם אוהבים לגור בסביבת הנמל, הם אוהבים בתי קפה. רק בדור השני התחילו הם לדרוש את שלהם ועברו לשיכונים. התביעות כבר עולות וגם הנהירה לשיכונים. היום הם מאד מרוצים.

הינ"ר י. ריפתין: אני מודה לראש העיר ולהנהלת העירייה. בחזור לענין הזה רק אחרי שהוועדה הממשלתית תגמור את עבודתה. אם לא נוכל לסיים בזה נקרא ישיבה נוספת. אני מניח שאחרי שהוועדה תגמור, נגמור את הענין במשך שלושה שבועות בערך.

בהזדמנות זאת אני רוצה להודות לכבוד השופט עציוני על שנוכח בישיבה זו, והנוכחות הזאת מבליטה בפני הצבור שאין כאן כוונה של חקירה כפולה.